

LIBRIS

We know
books

Ghid

*de
pregătire
a
examenului
de
bacalaureat*

Lucia COPOERU • Corina POP

ISTORIA

PE ÎNȚELESUL TUTUROR

#români #România
#culturaromaneasca
#civilizatiaromaneasca
#identitateamea #origini
#radacini #tradiții

Editura **HOFFMAN**
2026

Introducere	6
Tema 1. Romanitatea românilor în viziunea istoricilor	9
Identitatea românilor: Cine sunt strămoșii românilor și cum au trăit ei înainte de cucerirea romană?	10
Romanizarea: Cum au fost cucerii strămoșii românilor de către romani și cum au trăit după cucerire?	10
Etnogeneza românească: Cum s-au format poporul român și limba lui?	14
Romanitatea românilor în viziunea istoricilor: De ce există două teorii opuse legate de romanitatea românilor și ce susțin acestea?	16
Tema 2. Autonomii locale și instituții centrale în spațiul românesc (secolele IX- XVIII)	25
Obștea sătească: Cum au trăit românii la începuturile Evului Mediu?	26
Autonomiile locale: Care au fost primele forme de organizare politică a românilor?	26
Formarea statelor medievale: Când, unde și cum s-au format primele state românești?	28
Instituțiile statelor medievale românești: Cum s-au organizat statele românești în cursul Evului Mediu?	35
Tema 3. Spațiul românesc între diplomație și conflict în Evul Mediu și la începuturile modernității	41
Relațiile internaționale în secolele XIV-XVI: Care sunt relațiile dintre statele europene și cum acționează statele românești?	42
Relațiile internaționale în secolele XVI-XVII: Care sunt relațiile dintre statele europene și cum acționează statele românești?	51
Relațiile internaționale în secolul XVII - începutul secolului XVIII: Care sunt relațiile dintre statele europene și cum acționează statele românești?	54
Tema 4. Statul român modern: de la proiect politic la realizarea României Mari (secolele XVIII-XX)	59
Proiecte politice în secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea: Cine și-a asumat rolul în procesul de modernizare și care au fost formele de manifestare? ...	61
Constituirea statului român modern: Cum s-a constituit statul român modern?.....	67
Consolidarea statului român modern: Care au fost etapele și modalitățile de consolidare a statului român?	68
Tema 5. România și contextul european. De la Criza Orientală la marile alianțe ale secolului XX	77
Statutul politico-juridic al provinciilor românești în prima jumătate a secolului al XIX-lea: Cum modifică marile puteri statutul internațional al teritoriilor românești între 1699-1861?	78
Acțiuni ale românilor în cadrul Crizei Orientale (1821-1859): Care au fost obiectivele și acțiunile românilor în raport cu marile puteri în prima jumătate a secolului al XIX-lea?	80
Acțiuni ale statului român în cadrul Crizei Orientale în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea: Care sunt politica externă și principalele acțiuni ale României în relațiile internaționale între 1866-1918?	81
România în politica externă în prima jumătate a secolului al XX-lea: Care sunt principalele aspecte de politică externă a României după 1918?	86

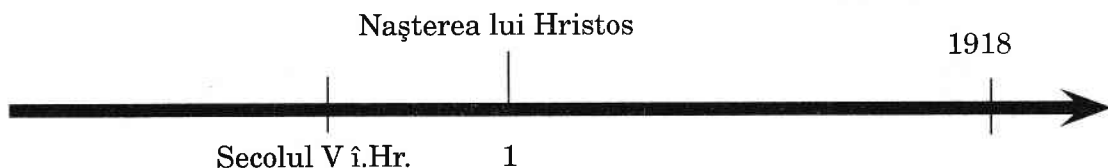
Tema 6. Secolul XX – între democrație și totalitarism. Ideologii și practici politice în România și în Europa	91
Secolul XX între democrație și totalitarism: Care sunt cele mai importante aspecte ale funcționării unui stat?	92
Ideologii și practici politice democratice: Cum au funcționat regimurile politice democratice ale Europei secolului XX?	96
Ideologii și practici politice autoritare: Cum au funcționat regimurile politice autoritare ale Europei secolului XX?	100
Ideologii și practici politice totalitare: Cum au funcționat regimurile politice totalitare ale Europei secolului XX?	101
Tema 7. Constituțiile din România	113
În căutarea unui echilibru constituțional: Era necesară existența unei constituții? ..	114
Constituțiile democratice: Cum funcționează regimul democratic în România?	116
Constituțiile autoritare: Care sunt caracteristicile unei legi fundamentale bazată pe autoritarism?	122
Constituțiile comuniste: Care sunt bazele juridice ale totalitarismului în România?	124
Tema 8. România postbelică. Stalinism, național-comunism și disidență anticomunistă. Construcția democrației postdecembriste	131
Instaurarea comunismului în România (1944-1947): Cum s-a instaurat comunismul în România?	132
Regimul stalinist în România (1948-1965): Care sunt caracteristicile regimului stalinist în România?	134
Regimul național-comunist în România (1965-1989): Care sunt caracteristicile național-comunismului în România?	136
Disidență anticomunistă: Cine și cum s-a opus regimului comunist?	139
Construcția democrației postdecembriste: Cum se revine la democrație și cum evoluează aceasta?	140
Tema 9. România în perioada Războiului Rece	143
Forme de manifestare ale Războiului Rece: Care sunt principalele caracteristici ale Războiului Rece?	144
România în relațiile internaționale în perioada regimului stalinist: Care este evoluția politicii externe în perioada lui Gheorghiu-Dej?	144
România în relațiile internaționale în perioada regimului național-comunist: Care este evoluția politicii externe în perioada lui Nicolae Ceaușescu?	146
Evaluarea de la A la Z	150
Bibliografie	288
Index (hărți, axe cronologice, evaluări)	290

Dragi elevi,

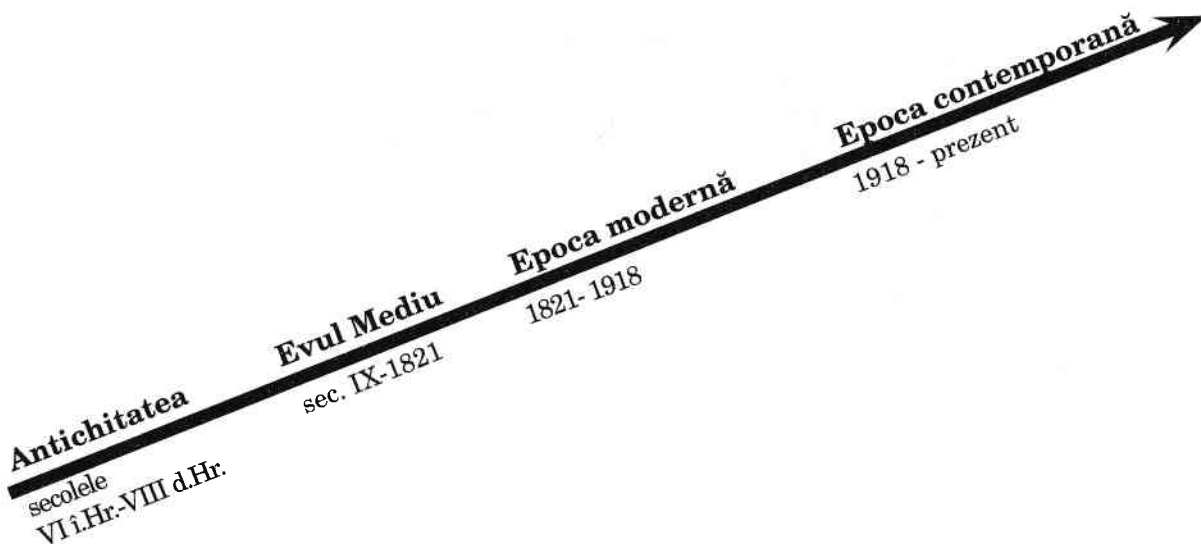
Pentru a înțelege istoria, trebuie în primul rând să știți să o citiți. Asemeni unei hărți a comorilor ascunse, istoria conține câteva elemente esențiale, care trebuie cunoscute pentru a-i putea descoperi secretul și farmecul. Ne-am gândit, astfel, să vă oferim puncte de reper în ghidarea spre învățarea istoriei. Așadar, trebuie să cunoașteți:

TIMPUL ÎN ISTORIE

- *Mileniul* (1000 de ani) – spre exemplu: perioada de la anul 1 până în anul 1000 aparține mileniului I; din anul 1001 suntem în mileniul II;
- *Secolul* (100 de ani) – spre exemplu: perioada de la anul 1 până în anul 100 aparține secolului I, din anul 101 până în 200 suntem în secolul al II-lea, anul 1453 aparține secolului al XV-lea ș.a.m.d.
- *Deceniul* (10 ani) – spre exemplu, în documente apare formularea „anii '20”, ceea ce se citește anii: 21, 22, 23, ..., 29, echivalentul deceniului 3 din secolul respectiv.

PERIOADELE/ EPOCILE ISTORICE SPECIFICE SPAȚIULUI ROMÂNESC ȘI PRINCIPALELE LOR CARACTERISTICI

- **Perioada antică (Antichitatea în spațiul românesc)** începe odată cu apariția primelor scrieri despre geto-daci (secolul al VI-lea î.Hr.) și se întinde până la sfârșitul procesului de formare a poporului român (sfârșitul secolului al VIII-lea). Această perioadă îi aduce în discuție pe strămoșii noștri, *dacii și romanii*, statul lui Burebista și Decebal, desfășurarea romanizării și **etnogeneza**, la finalul căreia putem vorbi despre existența unui nou popor: poporul român.

Este o perioadă caracterizată prin mari migrații ale popoarelor: gepizi, goți, huni, slavi. Marile puteri ale vremii sunt Imperiul Roman (împăratul Traian cucerește Dacia) și, din secolul al IV-lea, Imperiul Roman de Răsărit (numit Imperiul Bizantin, în Evul Mediu).

● Perioada medievală (Evul Mediu) – din secolul al VIII-lea până în secolul al XVIII-lea

În această perioadă se face trecerea de la organizarea socială de tip *obștile sătești* (comunități cu caracter rural, autonome) la cea a organizării politice prestatale, *autonomiile locale*. Sub influența unor factori interni și externi, acestea evoluează spre o formă superioară de organizare: *statele medievale românești*. Odată cu formarea acestora se cristalizează și instituțiile centrale ale statului: domnia, armata, sfatul domnesc, adunarea țării, biserica, administrația. Perioada se caracterizează prin structuri sociale (țărani, dependenți sau liberi, boieri sau nobili) legate prin relații feudale, de tip suzeran-vasal. Relațiile suzerano-vasalice se manifestă și la nivelul raporturilor dintre statele medievale europene.

Marile state vecine spațiului românesc în secolele XII-XV sunt: Imperiul Bizantin (până în secolul al XV-lea), Imperiul Otoman (din secolul al XIV-lea), Regatul Maghiar și Regatul Poloniei.

În secolul al XVI-lea, Ungaria și Polonia intră într-o perioadă de declin sau chiar dispar ca state (de exemplu: Regatul Ungariei, cucerit de turci, a fost transformat în Pașalâcul de la Buda). Imperiul Otoman atinge maxima expansiune, iar din centrul Europei se afirmă o nouă mare putere: Imperiul Habsburgic (Austria).

Dacă secolul al XVI-lea a reprezentat „secolul de aur” al Imperiului Otoman, secolul al XVII-lea marchează începutul declinului acestui stat, debutul Crizei Orientale.

Pe acest fond, de la începutul secolului al XVIII-lea, un nou stat, Imperiul Rus, se afirmă în estul Europei, ducând o politică de mare putere.

În acest context extern de schimbare a polilor de putere de la un secol la altul, spațiul românesc răzbate datorită unor mari personalități ale vremii, *domnii*: Mircea cel Bătrân, Alexandru cel Bun, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Mihai Viteazul, Constantin Brâncoveanu sau Dimitrie Cantemir.

● Perioada modernă (Epoca Modernă) – 1821-1918

Secolele XVII-XVIII, mai ales secolul al XVIII-lea, „secolul luminilor”, marchează începuturile modernității, perioadă caracterizată prin dezvoltare culturală, ideologică, modificarea raporturilor dintre stat, instituții și cetățean (nouă concepție), transformări economice și de structură socială. În contextul accentuării dependenței străine (otomane – prin Regimul fanariot – sau austriece – prin Regimul habsburgic), în spațiul românesc, elita vremii (boierii) gândește și promovează *proiecte politice de modernizare*, prin care solicită trecerea de la *Vechi la Nou*.

Odată cu secolul al XIX-lea, „secolul națiunilor”, etapa solicitărilor este înlocuită de acțiune cu scopul realizării dezideratelor: unirea Principatelor Române (1859), aducerea prințului străin și trecerea la *monarhia constituțională* (1866), asumarea unei politici interne proprii a României și, după *obținerea independenței* (1878), a unei politici externe active cu scopul realizării marelui proiect politic: *România Mare*, în contextul izbucnirii primei mari confruntări mondiale, Primul Război Mondial.

Aceste acțiuni au fost realizate pe fondul extern al Crizei Orientale, al politicilor duse de marile puteri ale vremii: Imperiul Rus, Imperiul Austro-Ungar (din 1867), Imperiul Otoman, Anglia, Franța, Prusia (cel mai puternic stat german, iar din a doua jumătate a secolului al XIX-lea – Germania), Sardinia (stat italian, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea – Italia).

● Perioada contemporană (Epoca contemporană) – 1918 până în prezent

Secolul al XX-lea poate fi caracterizat ca o perioadă în care sunt puse în practică ideile epocii moderne – de libertate, egalitate – prin manifestarea *regimurilor politice democratice*. În același timp însă, secolul al XX-lea este și perioada afirmării și instaurării regimurilor politice de tip totalitar: *fascismul*, *nazismul* și *comunismul*. Al Doilea Război Mondial este cel care marchează nu doar Europa, ci și lumea întreagă, cu consecințe nefaste pentru România: pierderi teritoriale și intrarea în sfera sovietică, comunistă pentru aproape o jumătate de secol.

Sfârșitul secolului XX aduce prăbușirea comunismului în Europa și reconstrucția democrației în țările afectate de acest regim.

În funcție de evoluția politică a spațiului românesc, de epoca istorică în care îl încadrăm, ne exprimăm folosind următoarele noțiuni:

- **spațiul intracarpatic** sau **extracarpatic** (la sud sau la est de Carpați), folosit ca terminologie până la momentul întemeierii țărilor medievale românești;

- **provincii românești**: Transilvania, Moldova, Țara Românească; acestea sunt echivalentul țărilor medievale românești;

- **regiuni** (zone din provincii sau zone distincte): Maramureș, Oltenia (în Țara Românească, între Dunăre, Carpații Meridionali până la Olt), Muntenia (în Țara Românească, între Olt și cursul inferior al Dunării), Banat, Basarabia (desprinsă din Moldova, între Prut și Nistru), Cadrilater (sudul Dobrogei, azi în Bulgaria), Bucovina (nordul Moldovei);

- **Principatele Unite** – pentru a desemna numele statului din 1859 (dubla alegere a lui Al.I. Cuza);

- **România**, stat român modern, din 1866;

- **România Mare**, stat național unitar român, între 1918-1940.

LIMBAJUL ISTORIC/ TERMENI CORECȚI DE EXPRIMARE ÎN CONTEXT

AȘA DA	AȘA NU
s-a declanșat...	au făcut – război/ grevă
s-a elaborat/ emis/ adoptat	s-a făcut – constituție/ lege/ reformă
încheiere/ semnare	s-a făcut – tratat/ convenție
întemeiere/ formare/ constituire	s-a făcut – statul

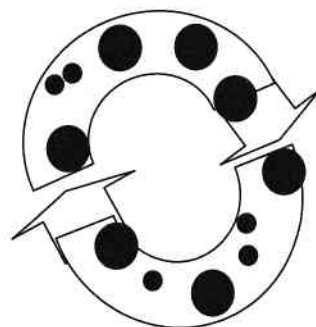
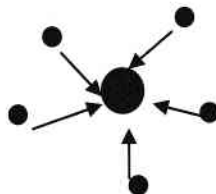
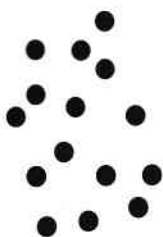
NOȚIUNI NECESARE PENTRU ÎNȚELEGEREA ISTORIEI

- **eveniment istoric** – întâmplare (de regulă din sfera politică) petrecută la un moment dat, la o dată precisă (10 mai 1866 – venirea în țară a lui Carol I; 1 iulie 1866 – Constituția);

- **fapt istoric** – acțiunea în sine a evenimentului (instaurarea monarhiei în România, elaborarea primei Constituții a României);

- **proces istoric** – înlanțuire de mai multe evenimente și fapte istorice legate între ele, petrecute pe o perioadă îndelungată de timp, care duc la transformarea situației existente inițial (de exemplu: etnogeneza, întemeierea statelor medievale românești, formarea statului român etc.).

evenimente istorice ----- fapt istoric ----- proces istoric

Având aceste elemente clarificate, istoria poate deveni pe înțelesul tuturor, o „poveste” cu subtilități și nuanțe, care, cu siguranță, vă va atrage și veți reuși să o studiați cu plăcere.

Tema
1

„Așijderea și limba noastră din multe limbi ieste adunată și ne ieste amestecat graiul nostru cu al vecinilor de prinprejur, măcar că de la Rîm ne tragem [...] pîine, ei zic panis, carne, ei zic caro, găina, ei zic galena, muieria, mulier, fameia, femina, părinte, pater, al nostru, noster și altele multe din limba latinească, că de ne-am socoti pre amănuntul, toate cuvintele le-am înțelege.”

Grigore Ureche,
Letopisețul țării Moldovei

Romanitatea românilor în viziunea istoricilor

Introducere

Pentru a înțelege problema romanității românilor este necesară cunoașterea evenimentelor, proceselor, faptelor istorice, care oferă informații despre nașterea (etnogeneza) poporului român și a limbii române.

Cunoașterea originilor, a momentului de început al unui popor a fost și este încă o preocupare a istoricilor și a istoriei. De la triburile antice până la comunitățile moderne (națiunile), problema etnogenezei a fost analizată și dezbătută, deoarece fiecare popor dorește să aibă identitate și autenticitate în istorie.

Romanitatea românilor înseamnă că atât poporul român, cât și limba română au descendență (origine) romană (latină). Aceasta este o problemă care, din punct de vedere cronologic, se leagă în primul rând de istoria noastră veche, deoarece la sfârșitul epocii vechi (antice), în secolele VII-VIII, lua naștere poporul român, ca urmaș al vechilor romani, și limba română, ca limbă de origine latină. În același timp, problema romanității românilor traversează ca un fir roșu întreaga noastră istorie, toate celelalte epoci istorice (medievală, modernă și contemporană), atât datorită nevoii de explicare a originilor, cât și din cauza unor dispute legate de originea românilor. Din motive politice și din cauza absenței unor izvoare istorice scrise, problema romanității românilor a generat mai multe puncte de vedere, chiar teorii opuse.

Pentru a clarifica tema romanității românilor este necesară o incursiune în trecut, în aspecte legate de problematica de mai jos.

I. IDENTITATEA ROMÂNILOR

Cine sunt strămoșii românilor și cum au trăit ei înainte de cucerirea romană?

II. ROMANIZAREA

Cum au fost cucerii strămoșii românilor de către romani și cum au trăit după cucerire?

III. ETNOGENEZA ROMÂNEASCĂ

Cum s-au format poporul român și limba lui?

IV. ROMANITATEA ROMÂNILOR ÎN VIZIUNEA ISTORICILOR

De ce există două teorii opuse legate de romanitatea românilor și ce susțin acestea?

#indo-europeni

#traci #getodaci

#latini

#Dacia #daci

#romani

#imperiulroman

#nomazi #migratori

#identitatearomânilor

#identitateistorica

#strămoși, #origini,

#român, #română

#limbaromână

I. IDENTITATEA ROMÂNILOR

Cine sunt strămoșii românilor și cum au trăit ei înainte de cucerirea romană?

În mileniul III î.Hr. au pătruns în Europa comunități de păstori, numiți indo-europeni. Ei proveneau din stepele Asiei și s-au așezat pe întreg teritoriul european, impunându-și cultura și asimilându-i pe autohtoni (băștinași, localnici).

Din **indo-europeni** se trag popoarele atestate de izvoarele scrise antice: grecii, ilirii, tracii. Tracii s-au răspândit în zona de sud-est a Europei și din ei s-a desprins un popor, geto-dacii, care s-a stabilit în spațiul carpato-danubiano-pontic, adică între Munții Carpați, fluviul Dunărea și Marea Neagră (numită în latină Pontus Euxinus). Romanii i-au numit „daci”, iar grecii, „geți”, iar ei vorbeau aceeași limbă, cum afirma istoricul și geograful grec Strabon, în secolul I î.Hr.

Geto-dacii erau organizați în triburi sau uniuni de triburi, care stăpâneau un teritoriu

ce conținea o așezare mare, fortificată, cu rol de centru administrativ, numită *dava*. Erau politeiști, venerând mai multe zeități, dintre care cea mai importantă este Zalmoxis. Limba daco-geților era un dialect al limbii tracice, care s-a tras din limbile indo-europene.

Triburile tracice au fost unite prima dată în secolul I î.Hr., într-un regat sub conducerea regelui **Burebista (82-44 î.Hr.)**. După moartea lui Burebista, regatul s-a destrămat. Reunificarea triburilor dacice într-un singur regat, cu centrul (capitala) la Sarmizegetusa Regia, a avut loc în secolul I d.Hr., sub conducerea lui **Decebal (87-106 d.Hr.)**, care a luptat împotriva Imperiului Roman, fiind înfrânt în urma a două războaie (101-102 și 105-106). În anul 106 d.Hr., Dacia este cucerită și ocupată de Imperiul Roman, devenind o provincie romană.

II. ROMANIZAREA

Cum au fost cucerii strămoșii românilor de către romani și cum au trăit după cucerire?

A. CONTEXT ȘI FACTORI FAVORIZATORI

În condițiile în care Imperiul Roman se afla în plină expansiune teritorială, un stat în nordul Dunării care putea atrage de partea sa și alte triburi reprezenta o amenințare pentru statul roman. Rezistența opusă de daci în cursul celor două războaie cu romanii și resursele economice ale Daciei sunt alte cauze ale cuceririi provinciei.

Astfel, s-a ajuns la cucerirea Daciei în 106 și la introducerea modelului roman de civilizație și cultură, proces care a avut drept rezultat transformarea teritoriului stăpânit, a locuitorilor și limbii acestora după modelul

Romei (**romanizarea**). Componenta esențială a romanizării a fost cea lingvistică, care presupune înlocuirea limbii populației supuse cu limba latină.

Romanizarea traco-geto-dacilor a avut la bază un șir de premise favorabile: originea comună, indo-europeană, a traco-geto-dacilor și a românilor, contactele anterioare, superioritatea civilizației romane.

Procesul de romanizare:

- presupune anumite condiții;
- cunoaște mai multe etape;
- se realizează prin intermediul unor factori.

B. ETAPELE ROMANIZĂRII

Procesul romanizării s-a desfășurat în trei etape:

a) etapa preliminară sau etapa anterioară cuceririi romane, secolul II î.Hr. - 106 d.Hr.;

Stăpânirea romană a fost precedată, aproximativ două sute de ani, de legăturile dacilor cu lumea romană. Cucerirea Peninsulei Balcanice de către romani (secolele II î.Hr. - I d.Hr.) i-a pus pe daci într-un strâns contact cu civilizația romană. Influențele romane s-au manifestat în domeniul:

- culturii materiale romane: au fost descoperite pe teritoriul fostei Dacii vase de bronz, unelte de fier, elemente de arhitectură, armament, ceramică, instrumente medicale, imitarea monedelor romane etc.
- vieții spirituale: folosirea alfabetului latin, preluarea imaginilor unor divinități romane pentru a reprezenta divinități dacice etc.
- vieții politice: implicarea lui Burebista în războiul civil de la Roma, între Cezar și Pompei și sprijinirea lui Pompei; cucerirea Dobrogei de către romani în 28 î.Hr. și organizarea teritoriului prin includerea sa în provincia Moesia, în anul 46 d.Hr.

b) etapa decisivă sau etapa stăpânirii romane, 106-271/ 275;

Stăpânirea romană a durat în Dacia circa 165 de ani, deci vreo cinci generații. Acest răstimp reprezintă etapa decisivă în sinteza daco-romană.

Romanizarea s-a realizat prin intermediul unor factori care au contribuit la asimilarea relativ rapidă a traco-geto-dacilor: limba latină, colonizarea romană, armata romană,

instituția cetățeniei romane, dreptul roman, sistemul administrației romane, cultele religioase romane, religia creștină, căsătoriile mixte daco-romane, educația de tip roman, valorile culturale și morale romane, urbanizarea, așezările rurale romane, relațiile economico-comerciale etc. Factorii hotărâtori ai romanizării au fost limba latină și creștinismul.

c) etapa finală sau etapa ulterioară stăpânirii romane, 271/ 275-602

În anul 271/ 275, împăratul Aurelianus retrage administrația și armata romană din Dacia (**Retragerea aureliană**). O parte a populației (armată și civili legați prin interese de imperiu) părăsește Dacia din proprie inițiativă. Cea mai mare parte a populației care a fost romanizată continuă să trăiască la nord de Dunăre, ceea ce este demonstrat de descoperirile arheologice a unor vestigii din secolul al IV-lea.

Consecințele retragerii aureliene:

- decăderea vieții urbane în fosta provincie Dacia;
- o parte a locuitorilor vechilor orașe s-a retras spre ținuturile rurale din cauza migrațiilor și au fost întemeiate astfel noi așezări;
- procesul de romanizare a dacilor liberi (zonele necucerite de romani) se intensifică; o parte dintre ei s-au stabilit pe teritoriul fostei provincii romane Dacia;
- contactele cu romanitatea sud-dunăreană sunt intense.

Romanizarea continuă și după retragerea aureliană din Dacia, stimulată fiind de prezența Dobrogei, care rămâne sub stăpânirea romană până în 602 și joacă un rol important în întărirea romanității nord-dunărene.

C. FACTORII ROMANIZĂRII**1. Colonizarea provinciilor dunărene**

Colonizarea provinciilor dunărene (Dacia și Dobrogea) a reprezentat un factor esențial al romanizării geto-dacilor și s-a realizat pe două căi de bază:

- colonizarea *oficială* (organizată de statul roman);
- colonizarea *populară* (spontană).

Procesul colonizării masive și organizate a Daciei a fost declanșat de către împăratul Traian și continuat de urmașii săi. Datorită importanței

pe care o avea Dacia pentru Imperiul Roman, numai sub împăratul Traian au fost aduși în Dacia circa 40.000 de coloniști *ex toto orbe Romana* (istoricul roman Eutropius, secolul IV d.Hr.) pentru a popula orașe și a cultiva ogoare. Colonizarea oficială se realizează prin două metode:

- întemeierea de noi colonii (această metodă se folosește doar la Ulpia Traiana Sarmizegetusa);
- atribuirea de pământ unor grupuri de cetățeni romani.

După cucerire, tot pământul Daciei a fost distribuit coloniștilor și veteranilor (soldați lăsați la vatră).

Coloniștii proprietari de pământ și-au ridicat în diferitele părți ale Daciei câte o *villa rustica*, împrejurul căreia se forma cu vremea o așezare (*canabae*, *vicus* și *pagus*), până ce villa ajungea un sat, care purta de multe ori numele întemeietorului (de exemplu, *vicus Casianus*, azi localitatea Casian). Lucrătorii daci de pe proprietățile acestor coloniști au fost nevoiți să învețe latinește, la fel și locuitorii sutelor de sate pentru a se înțelege cu autoritățile și cu reprezentanții statului roman. Colonizarea cuprinde atât centrele urbane, cât și regiunile rurale ale Daciei. Inscriptiile și informațiile scrise atestă prezența în Dacia a unor coloniști veniți din provinciile vecine (Moesia, Pannonia) și regiuni mai îndepărtate (Italia, Grecia, Asia Mică, Siria). Inscriptiile relevă că 74% din numele menționate sunt romane, ceea ce atestă că, indiferent de zona de proveniență, majoritatea coloniștilor sunt latinofoni (vorbitori de limba latină), purtători ai culturii materiale și spirituale romane.

Coloniștii romani au creat în Dacia centre economice și religioase, au adus aici limba latină și spiritualitatea romană, au creat familii mixte daco-romane, au contribuit direct la atragerea geto-dacilor în sistemul de valori romane și, în final, la romanizarea lor.

2. Armata

Pentru a proteja Dacia, care era o provincie de graniță, romanii au menținut aici o armată numeroasă, de aproximativ 55.000 de soldați, organizați în:

- legiuni (formate din soldați care aveau cetățenie romană);
- trupe auxiliare (formate din soldați care nu aveau cetățenie romană).

Trupele staționau în tabere militare romane, numite *castrae*, care erau răspândite pe întregul teritoriu din Dacia și Dobrogea. În jurul castraelor s-au creat așezări civile numite *canabae*, unde locuiau familiile soldaților, meșteri și țărani daci. Ambele tipuri de așezări au reprezentat un nucleu important al romanizării.

După 25 de ani în serviciu militar obligatoriu, soldații care își încheiau stagiul militar și erau lăsați la vatră obțineau anumite

recompense/ drepturi. Ei se numeau *veterani*. Veteranii din legiuni primeau bani și ocupau diferite funcții. Veteranii din trupele auxiliare primeau: cetățenie romană, pământ în proprietate, dreptul de a se căsători în provincia apărută. Astfel, numeroși veterani s-au stabilit fie în orașe, unde primeau funcții administrative, fie în sate, unde au înființat ferme agricole, numite *villa rustica*.

Veteranii erau latinofoni. Ei devin așadar un important factor al romanizării.

3. Urbanizarea

Dacă în Dobrogea existau orașe și înainte de cucerirea romană datorită coloniilor întemeiate aici de greci, în secolele VII-VI î.Hr.: Histria, Callatis (azi Mangalia) și Tomis (azi Constanța), în Dacia urbanizarea se datorează romanilor.

Orașele aveau statut de:

- *colonia* (rang superior): Ulpia Traiana, Napoca, Apulum;
- *municipia*: Potaissa.

Orașele Ulpia Traiana Sarmizegetusa, Apulum (Alba Iulia), Napoca (Cluj), Potaissa (Turda), Drobeta (Turnu Severin), Dierna (Orșova) erau nuclee de iradiere a romanizării. În orașele romane erau concentrate majoritatea instituțiilor purtătoare ale modelului de viață roman, factori fundamentali ai romanizării: administrația, instanțele judecătorești, marile centre religioase, teatre, școli etc.

4. Limba latină. Administrația

Unul dintre factorii romanizării lingvistice constă în organizarea politico-administrativă a spațiului cucerit. Alături de Dobrogea, inclusă în provincia romană Moesia în 46 d.Hr., și Dacia devine provincie romană în anul 106 d.Hr. În vremea **împăratului Traian (98-117)**, provincia romană Dacia cuprindea: Transilvania, Banatul, Oltenia și vestul Munteniei. Restul teritoriului era locuit de dacia liberi (Crișana, Maramureș, o parte din Moldova de azi). La început, Dacia a constituit o singură provincie, condusă de un guvernator numit *legatus Augusti pro praetore*. Capitala era la Ulpia Traiana Sarmizegetusa.

Provincia romană Dacia a fost reorganizată administrativ în vremea **împăratului Hadrian (117-161)** în trei provincii:

LIBRIS

We know
books

PROF. DR. CORNEL-DĂNUȚ MĂRCUȘ

MEMORATOR de ISTORIE

pentru
**BACALAUREAT
2027**

Editura ARLEQUIN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MĂRCUȘ, CORNEL-DĂNUȚ

COMPENDIU DE ISTORIE : Sinteze și concepte teoretice pentru un BACALAUREAT
 de nota 10 /

Prof. Dr. Cornel-Dănuț Mărcuș, - București : Arlequin, 2023

ISBN 978-606-95795-0-3

I. Mărcuș, Cornel-Dănuț

Editura ARLEQUIN, București

Comenzi și distribuție: +40 737 191 360

E-mail: hoffmaneducational@gmail.com

Copyright © Editura ARLEQUIN, 2026

Toate drepturile de autor asupra acestei opere
 sunt deținute de Editura Arlequin.

Orice formă de reproducere, fie parțială, fie integrală, a conținutului
 textual sau al ilustrațiilor din această carte este strict interzisă în absența
 consimțământului prealabil și scris al Editurii Arlequin.

CUPRINS

A. POPOARE ȘI SPAȚII ISTORICE.....	7
1. ROMANITATEA ROMÂNILOR ÎN VIZIUNEA ISTORICILOR	7
Etnogeneza românească	7
Romanitatea în secolele VII-XIII	10
Romanitatea în secolele XV - începutul secolului XVIII..	10
Romanitatea în secolele XVIII - începutul secolului XIX (scriitorii ilumiști)	11
Romanitatea în secolul XIX	12
Romanitatea în secolul XX	13
B. OAMENII, SOCIETATEA ȘI LUMEA IDEILOR	15
1. SECOLUL XX ÎNTRE DEMOCRAȚIE ȘI TOTALITARISM. IDEOLOGII ȘI PRACTICI POLITICE ÎN ROMÂNIA ȘI ÎN EUROPA	15
Caracteristicile regimurilor totalitare	16
Comunismul în Rusia	16
Fascismul în Italia	18
Nazismul în Germania	19
Caracteristicile regimurilor democratice	21
Practici politice democratice	21
2. CONSTITUȚIILE DIN ROMÂNIA.....	23
Constituția din 1866 (liberală)	24
Constituția din 1923 (democratică)	25
Constituția din 1938 (autoritară)	26
Constituția din 1948 (totalitară)	27
Constituția din 1952 (totalitară)	28
Constituția din 1965 (totalitară)	29
Constituția din 1991 (democratică)	31

C. STATUL ȘI POLITICA.....	33
1. AUTONOMII LOCALE ȘI INSTITUȚII CENTRALE ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC (SECOLELE IX – XVIII)	33
Formarea Transilvaniei	33
Formarea Țării Românești	35
Formarea Moldovei	37
Formarea Dobrogei	38
Instituții medievale	38
2. STATUL ROMÂN MODERN. DE LA PROIECT POLITIC LA REALIZAREA ROMÂNIEI MARI (SECOLELE XVIII – XX)	42
Regimul fanariot	42
Acțiuni de modernizare în secolul al XVIII-lea	43
Proiecte politice din secolul al XVIII-lea.....	44
Proiecte politice la începutul secolului XIX.....	44
Proiecte de modernizare în prima jumătate a sec. XIX ..	46
Constituirea / formarea satului român modern (Unirea Principatelor).....	50
Consolidarea statului român modern (Domnia și reformele lui Cuza)	52
Consolidarea statului modern (Domnia lui Carol I).....	53
Formarea României Mari (Marea Unire din 1918).....	55
3. ROMÂNIA POSTBELICĂ. STALINISM, NAȚIONAL-COMUNISM ȘI DIZIDENȚĂ AMNTICOMUNISTĂ. CONSTRUCȚIA DEMOCRAȚIEI POSTDECEMBRISTE.....	57
Tranziția spre comunism	57
Regimul stalinist al lui Gheorghe Gheorghiu Dej (1948-1965).....	59
Regimul național-comunist al lui Nicolae Ceaușescu...	60
Represiunea și dizidența anticomunistă.....	62
Construcția democrației postdecembriste.....	63

D. RELAȚII INTERNAȚIONALE.....	65
1. SPAȚIUL ROMÂNESC ÎNTRE DIPLOMAȚIE ȘI CONFLICT ÎN EVUL MEDIU ȘI LA ÎNCEPUTUL MODERNITĂȚII	65
Mircea cel Bătrân (Domnul Țării Românești, 1387-1418) ...	66
Ioan de Hunedoara (Voievodul Transilvaniei, 1551-1456)...	67
Vlad Țepeș (Domnul Țării Românești, 1448, 1456-1462, 1476)	68
Ștefan cel Mare (Domnul Moldovei, 1457-1504)	68
Mihai Viteazul (Domnul Țării Românești, 1593-1600, Principele Transilvaniei, 1599-1600, domnul Moldovei, 1600)	70
Acțiuni militare și diplomatice la sfârșitul Evului Mediu și începutul modernității (sfârșitul sec. XVII – începutul sec. XVIII)	72
2. ROMÂNIA ȘI CONCERTUL EUROPEAN DE LA CRIZA ORIENTALĂ, LA MARILE ALIANȚE ALE SECOLULUI XX	73
Secolul fanariot.....	73
Crizele orientale din secolul XIX	74
Marile alianțe ale secolului XX.....	77
3. ROMÂNIA ÎN PERIOADA „RĂZBOIULUI RECE”	82

A. POPOARE ȘI SPAȚII ISTORICE

1. ROMANITATEA ROMÂNILOR ÎN VIZIUNEA ISTORICILOR

Romanitatea reprezintă elementul de bază al identității românilor ca popor. Termenul se referă la originea romană a poporului și a limbii române.

Etnogeneza românească

Etnogeneza românească reprezintă procesul prin care s-a format poporul și limba română. Este un proces îndelungat, care începe cu contactele culturale dintre daci și romani și se termină la începutul secolului al VIII-lea.

Etapele etnogenezei românești au fost:

a) Cucerirea Daciei

În urma celor două războaie dacice (101-102 și 105-106 d. Hr.), împăratul Marcus Ulpius Traianus l-a învins pe regele Daciei, Decebal, a cucerit capitala acestuia, Sarmizegetusa Regia și a desființat statul dac. Pe o mare parte a acestuia (Transilvania, Banatul, vestul Olteniei), Traian a înființat, în anul 106, Provincia romană Dacia, având capitala la Ulpia Traiana Sarmizegetusa.

În estul teritoriului dac, locuiau dacii liberi, cu excepția Munteniei, care a fost integrată în Provincia romană Moesia Inferior, unde se afla și Dobrogea, cucerită anterior de romani.

b) Colonizarea Provinciei Dacia

Împăratul Traian a organizat Provincia Dacia ca o provincie imperială, condusă de împărat prin intermediul unui delegat, numit

legatus Augusti pro praetore, care trebuia să fie fost consul la Roma, pentru că în Dacia existau 2 armate romane (legiuni).

Traian a adus în Provincia Dacia numeroși coloniști „nesfârșite mulțimi de oameni... din toată lumea romană”, care s-au așezat în orașe (colonii și municipii) și localități rurale. A fost o colonizare organizată de către împărat (numeroși veterani, adică soldați care și-au terminat serviciul militar) au primit pământ în Dacia.

c) Romanizarea dacilor

Prin romanizare, înțelegem procesul prin care dacii au preluat de la romani cultura materială, obiceiurile, credințele și limba latină populară.

Factorii romanizării au fost:

→ Coloniștii: veniți în număr mare, s-au așezat în localități urbane (Ulpia Traiana Sarmizegetusa, Apulum, Napoca, Porolissum) și rurale.

→ Armata: 40 de mii de soldați apărau provincia: din anul 106 Legiunea XIII Gemina la Apulum, Legiunea IV Flavia Felix la Berzovia (până în 117) și din anul 168, Legiunea V Macedonica la Potaissa. Pe graniță (limes) staționau trupe auxiliare în peste 100 de castre. În jurul castrelor s-au format așezări civile.

→ Viața economică: se dezvoltă meșteșugurile, exploatarea aurului la (Alburnus Maior - Roșia Montană), a fierului, a sării. Comerțul era favorizat de drumurile romane de piatră, cel mai important pornind de la Drobeta până la Porolissum.

→ Viața culturală: se răspândește cultura romană, scrierea (s-au descoperit 4000 de inscripții pe piatră în limba latină), cultele romane.

Prin acești factori, dacii din Provincia Dacia se romanizează treptat.

d) Continuitatea populației romanice după retragerea aureliană

În anul 271, împăratul Aurelian a fost obligat să retragă din Dacia Romană legiunile, administrația și o parte a populației, pentru că imperiul era atacat de popoarele migratoare. În fosta provincie a rămas pe loc majoritatea populației, care nu și-a părăsit pământurile pe care le deținea.

e) Extinderea populației romanice în regiunile neromanizate inițial.

După anul 271, romanizarea a continuat, prin legăturile păstrate cu Imperiul Roman de la sudul Dunării, de tip economic și cultural (se răspândește creștinismul în nordul Dunării), după cum demonstrează descoperirile arheologice.

Populația romanică se extinde în regiunile neromanizate inițial, adică cele locuite de dacii liberi (Crișana, Maramureș, Moldova), iar dacii liberi sunt și ei romanizați, prin amestecul cu populația romanică care a rămas pe loc.

f) Asimilarea migratorilor, mai ales a slavilor.

În secolul IV, în fosta provincie s-au așezat goții, de neam germanic, dar au plecat în Italia și Hispania, unde au format regate.

În secolul VI, pe teritoriul nostru au pătruns slavii, apoi au trecut în masă în sudul Dunării în anul 602, așezându-se în Imperiul roman de Răsărit. Slavii rămași în nordul Dunării au fost treptat asimilați, iar slavii care au trecut în sudul Dunării au asimilat majoritatea populației romanice de acolo. Până azi s-au păstrat în sudul Dunării enclave (zone) locuite de urmașii acestei populații, care vorbesc dialecte ale limbii române (aromâna, meglenoromâna, istroromâna).

Romanitatea în secolele VII-XIII

În sec. VII, împăratul bizantin Mauricius, în cartea sa, *Strategikon*, menționează existența elementului roman la nordul Dunării.

În sec. X, împăratul bizantin Constantin al VII-lea, în cartea sa *Despre administrarea imperiului*, referindu-se la românii din Balcani, folosește termenul de „romani”.

Împăratul Vasile al II-lea, referindu-se la românii din Balcani, folosește termenul de „vlahi”. Acest termen provine din cel folosit de germani pentru popoarele vorbitoare de limba latină, care se generalizează cu variantele: vlah, vlah, voloh, blach, olah.

În secolul XII, scriitorul bizantin Ioan Kynamos îi menționează pe românii din nordul Dunării, în contextul luptelor dintre maghiari și bizantini, afirmând că românii sunt „coloni veniti de mult din Italia”.

Romanitatea în secolele XV - începutul secolului XVIII

Umaniștii italieni discută despre originea românilor în contextul implicării în lupta antiotomană atât a românilor cat și a italienilor.

Umanistul Enea Silvio Piccolomini, devenit papă sub numele de Pius al II-lea, a încercat să organizeze o cruciada antiotomană. În acest context, a răspândind în scrierile sale ideea originii romane a poporului român.

Antonio Bonfini, care activează la curtea regelui Ungariei Matei Corvin, dezvoltă ideea originii romane a românilor în cartea „*Decadele*”. Aduce argumente privind această origine: existența ruinelor romane, a inscripțiilor latine și numele pe care și-l dau românii. Aceste argumente sunt folosite în argumentația privind descendența romană a regelui Matia Corvin.

În secolul al XVI-lea, umanistul de origine romană Nicolae Olahus este primul care susține, în cartea sa „*Hungaria*” unitatea de neam, limbă și origine a românilor.

Miron Costin scrie „*De neamul moldovenilor*”, unde susține:

- românii din Moldova, Transilvania și Țara Românească vorbesc aceeași limbă, au aceeași origine și reprezintă același popor
- istoria românilor începe cu cea a dacilor cuceriti de romani
- la retragerea aureliană mulți romani au rămas pe loc
- demonstrează latinitatea limbii române realizând o lista de cuvinte latine existente în limba română.

În anul 1717, Dimitrie Cantemir a scris cea mai importantă carte care tratează originea românilor, intitulată „*Hronicon al vechimii romano - moldo - vlahilor*”. Cantemir susține:

- originea romană a românilor
- exterminarea dacilor în războaiele cu romanii
- continuitatea romanilor după retragerea aureliană

Romanitatea în secolele XVIII – începutul secolului XIX

(scriitorii ilumiști)

După ce Transilvania a fost ocupată de Imperiul habsburgic, împăratul Leopold I a promis libertăți politice și religioase românilor ortodocși din Transilvania, care acceptă unirea cu Biserica catolică, prin Diploma leopoldină din 1701. Astfel s-a format Biserica greco-catolică (unită).

În cadrul Bisericii unite s-a format o elită culturală românească, educată în universitățile din Viena și Roma, denumită Școala Ardeleană. Reprezentanții ei au redactat un amplu memoriu, numit „*Supplex Libellus Valachorum*” (cerere de eliberare a românilor), care a fost trimis împăratului Leopold al II-lea. Aici sunt aduse argumente istorice care să întărească cererile românilor: românii sunt cei mai vechi și numeroși locuitori ai Transilvaniei, având o origine nobilă, fiind romani și îndreptățiți să primească drepturi naționale. Astfel, ideile